

## INSON VA FUQAROLARNING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ VA ERKINLIKLARINI CHEKLASHNING AMALGA OSHIRILISH USULLARI

**Islomov Bekzod Bektosh o‘g‘li**

Toshkent davlat yuridik universiteti

Ommaviy axborot vositalari huquqi yo‘nalishi magistranti

### ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada huquqiy davlat sharoitida inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarini konstitutsiyaviy cheklashning amalga oshirilish turlari, ularning ilmiy-nazariy asoslari tahlili amalga oshirilgan. Jamiyat hayotida sodir bo‘luvchi alohida vaziyatlarda fuqarolar huquqlari ta‘minlanishi maqsadida jamiyatdagi shaxslarning ba‘zi erkinliklari cheklanishi alohida e‘tibrga olingan.

**Kalit so‘zlar:** qonuniy xulq-atrorda fuqarolar huquqlari cheklanishi, kasbiy faoliyat bilan bog‘liq sharoitda konstitutsiyaviy huquqlar cheklanishi, maxsus huquqiy rejim sharoitida huquqlar cheklanishi.

### ANNOTATION

This article analyzes the types of implementation of the constitutional restriction of human and civil rights and freedoms in the rule of law, their scientific and theoretical basis. Particular attention is paid to the restriction of certain freedoms of individuals in society in order to ensure the rights of citizens in special situations in society.

**Keywords:** restriction of civil rights in legal conduct, restriction of constitutional rights in connection with professional activity, restriction of rights under special legal regime.

Har qanday huquqiy hodisani o‘rganishning muhim tarkibiy qismi uning namoyon bo‘lishini bunday farqlash uchun asos bo‘lib xizmat qiladigan muayyan belgilarga qarab farqlashdir.

Fan huquq va erkinliklarni cheklash muammosining u yoki bu tomoni, huquq va erkinliklarni cheklashning mohiyati hamda mazmuniga turlicha yondashish natijasida yuzaga keladigan turli me'zonlar asosida huquq va erkinliklarni cheklash tasniflarini taqdim etadi.

Inson va fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklashning tahlili shuni ta'kidlashga imkon beradiki, insonning qonuniy xatti-harakati chegaralarini belgilaydigan yoki huquqlar (erkinliklar) doirasini kamaytiradigan cheklovlar, ya'ni, ruxsat etilgan xatti-harakatlar, shaxs huquqbuzarlik sodir etgan taqdirda, subyektga nisbatan qo'llaniladigan cheklovlardan farqli o'laroq, o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Demak, birinchi holda, huquq va erkinliklarni cheklash shu bilan ajralib turadiki, huquq va erkinliklarni cheklashning oldini olish va himoya qilish funksiyalari birinchi o'ringa chiqadi. Bunday cheklovlarni belgilash va qo'llashda, agar subyekt qonuniy faoliyatni amalga oshirishda davom etsa, ularni himoya qilishdan ko'ra, buzilishi mumkin bo'lgan boshqa teng darajada muhim shaxsiy va jamoat manfaatlarini himoya qilish zarurligini asoslash kerak.

Shaxs huquqbuzarlik sodir etgan taqdirda huquq va erkinliklarga qo'yiladigan cheklashlar, birinchidan, yuridik javobgarlik rolini o'ynaydi va jazo xarakteriga ega yoki ushbu majburlash choralari bilan birga keladi va ularni ta'minlaydi, ikkinchidan, ular avvalo, himoya, jazo va tuzatuvchi chora-tadbirlardir, uchinchidan, huquq va erkinliklarning huquqbuzarlar toifasiga kiruvchi shaxslarga nisbatan qo'llaniladi, to'rtinchidan, qonun hujjatlarida belgilangan maxsus tartib va jarayonida qo'llaniladi, beshinchidan, birinchi holatdan ko'ra aniqroq konstitutsiyaviy ahamiyatga ega manfaatlar birinchi o'ringa chiquvchi boshqa huquq va erkinliklarni himoya qilish maqsadida qo'llaniladi.

Bizning fikrimizcha, bu tasnif inson va fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklashning eng xarakterli belgilarini qamrab oladi.

Konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarni cheklash quyidagi holatlarda amalga oshiriladi: a)qonuniy xulq-atvordagi shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va

erkinliklarini cheklash; b)maxsus huquqiy maqomga ega bo‘lgan shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini qonuniy cheklash; d)maxsus huquqiy rejimlarda inson va fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash<sup>49</sup>.

### **Qonuniy xulq-atvordagi shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash**

O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, davlat huquqni muhofaza qilish faoliyatining yetakchi yo‘nalishlaridan biri qonunga bo‘ysunuvchi shaxslarning huquq va erkinliklarini, jumladan, konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash hisoblanadi.

Huquq va erkinliklarni bunday cheklashning asosi qonunga bo‘ysunuvchi shaxsning qonuniy xatti-harakatlarini amalga oshirishda konstitutsiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan manfaatlarning to‘qnashuvi (qarama-qarshiligi) hisoblanadi.

Ushbu asosga ko‘ra, huquq va erkinliklarni cheklashning ushbu turining mohiyati konstitutsiyaviy ahamiyatga ega bo‘lmagan shaxsiy va jamoat manfaatlarini himoya qilish va ularning muvozanatiga erishish uchun shaxsning qonuniy xulq-atvori chegaralarini belgilash yoki bunday xatti-harakatlar hajmini kamaytirishdan iboratdir.

“Shu bilan birga, cheklanishi mumkin bo‘lgan bir qator huquq va erkinliklar ayniqsa nozik hisoblanadi, chunki ular shaxsning shaxsiyati bilan chambarchas bog‘liq va shaxsning huquqiy maqomida asosiy hisoblanadi. Davlat tomonidan yashash huquqi, vijdon va diniy e‘tiqod erkinligi, harakatlanish va yashash joyini erkin tanlash erkinligi, sha‘nini himoya qilish huquqi kabi huquq va erkinliklarga nisbatan cheklovchi choralarning me‘yoridan oshib ketishi shaxsiy daxlsizlikka, insonning shaxsiy erkinligiga aralashishga, boshqa guruh huquq va erkinliklarining buzilishiga olib keladi”<sup>50</sup>.

Yashash huquqi insonning asosiy huquqi bo‘lib, u zamonaviy davlatlar tomonidan konstitutsiyaviy va xalqaro miqyosda tan olingan hamda boshqa shaxs huquq va erkinliklari uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbekiston Respublikasi

<sup>49</sup> Казимирская Ю.В. Конституционно-правовые основы ограничения личных (гражданских) прав и свобод человека и гражданина в россии и зарубежных странах. М.:Академия Генеральной прокуратуры. 2016. 37-б

<sup>50</sup> Казимирская Ю.В. Конституционно-правовые основы ограничения личных (гражданских) прав и свобод человека и гражданина в россии и зарубежных странах. М.:Академия Генеральной прокуратуры. 2016. 99-б

Konstitutsiyasining 24-moddasida ham shunday deyilgan: “Yashash huquqi har bir insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og‘ir jinoyatdir”<sup>51</sup>.

“Tezkor ilmiy-texnika taraqqiyoti, tibbiyotga yangi texnologiyalarning joriy etilishi ta’sirida inson va uning tabiati haqidagi avvalgi umume’tirof etilgan paradigma g‘oyalari, zamonaviy jamiyatda tibbiy deontologiya standartlari qayta ko‘rib chiqilmoqda, nazariy huquqiy tushunchalar ham o‘zgarib bormoqda. Unda hayotning qadr-qimmati va yashash huquqi o‘lim va qonun qadriyatlariga ziddir. Bu borada eng munozarali masalalardan biri **evtanaziyani** huquqiy tartibga solish muammosidir. Evtanaziya, qoida tariqasida, tibbiy xodimning jismoniy va ruhiy azob-uqubatlarini to‘xtatish uchun xabardor bemor yoki uning qonuniy vakilining aniq va qat’iy iltimosiga binoan amalga oshiriladigan qasddan harakatlari yoki harakatsizligi tushuniladi”<sup>52</sup>.

Shaxsning evtanaziyaga bo‘lgan huquqi masalasini o‘rganuvchi huquqshunoslarga keladigan bo‘lsak, ba’zi olimlar yashash huquqi insonning o‘z hayotini boshqarish huquqiga kiritilgan o‘lim huquqiga immanent tarzda xosdir, deb hisoblashadi. Demak, O‘z hayotini mustaqil tasarruf etish imkoniyati, shu jumladan, uni tugatish to‘g‘risidagi masala bo‘yicha qaror qabul qilish insonning yashash huquqining vakolatlaridan biridir.

M.N. Maleina yashash huquqini bir necha jihatlarida, jumladan, hayotni saqlab qolish huquqi (individuallik) va hayotni tasarruf etish huquqini ko‘rib chiqadi, bu o‘zini muhim xavfga duchor qilish imkoniyati va hayotni tugatish to‘g‘risida qaror qabul qilish qobiliyati sifatida namoyon bo‘ladi<sup>53</sup>.

Shunday qilib, insonning yashash huquqi mazmunining vektori hayotni tugatish huquqini to‘liq ta’minlashga emas, balki hayot sifatini yaxshilash va kafolatlashga qaratilgan bo‘lishi kerak.

Yashash huquqining mazmuniga oid yuqoridagi tushunchalar quyidagi oqibatlarga olib keladi. Agar biz yashash huquqi mazmuniga o‘z hayotini to‘liq

<sup>51</sup> O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.:2019. “O‘zbekiston”. 11-b.

<sup>52</sup> Крылова Н.Е. Эвтаназия: уголовно-правовой аспект // Вестник Моск. ун-та. Серия 11. Право. 2002. № 2.20-b.

<sup>53</sup> Малеина М.Н. Уйти достойно // Биоэтика: принципы, правила, проблемы / Отв. ред. Б.Г. Юдин. М.: Эдиториал УРСС, 1998. 41-b.

boshqarish huquqini kiritadigan bo‘lsak, evtanaziya huquqi yashash huquqining kafolati bo‘lib xizmat qiladi, bu ham huquqiy, ham axloqiy nuqtai nazardan bema’nilik kabi ko‘rinishi kerak. Agar biz yashash huquqiga o‘lim huquqiga qarshi chiqsak, evtanaziya huquqi yashash huquqining bevosita buzilishidir.

“Zamonaviy dunyo sharoitida shaxslarning qonuniy xulq-atvoriga nisbatan keng tarqalgan navbatdagi cheklov **diniy e’tiqod erkinligini cheklashdir**. Jahon mamlakatlarida davlat-din munosabatlarining kelib chiqishi turlicha bo‘lishiga va davlat va jamiyat institutlarining turli darajadagi dunyoviylashuviga qaramasdan, bu diniy erkinlik va uning chegaralarining huquqiy mustahkamlanishida, globallashtiruv muammolari, ko‘p konfessiyali aholining tarkibi va xalqaro terrorizm barcha zamonaviy davlatlar oldiga hal qilinishi kerak bo‘lgan bir xil muammolarni qo‘ymoqda”<sup>54</sup>.

### **Maxsus huquqiy maqomga ega bo‘lgan shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini qonuniy cheklash**

Shaxsiy huquq va erkinliklarni cheklashning navbatdagi kichik guruhi fuqarolarning maxsus kasbiy maqomi bilan bog‘liq.

Davlat mansabdor shaxslariga yuklangan funksiyalarning samarali bajarilishini ta’minlash maqsadida ularning huquqiy maqomi huquq va erkinliklarga nisbatan ko‘proq cheklash va ta’qiqlarning mavjudligi bilan tavsiflanadi.

Qoida tariqasida, bunday cheklovlar huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari, harbiy xizmatchilar va boshqa davlat xizmatchilari uchun belgilangan.

Harakat erkinligi haqida gapirganda, xorijiy davlatlar va O‘zbekiston qonunlari<sup>55</sup> huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari va harbiy xizmatchilar toifasiga mansubligi va davlat sirlari sifatida tasniflangan ma’lumotlardan foydalanishga asoslangan cheklovlarni nazarda tutadi.

<sup>54</sup> Казимирская Ю.В. Конституционно-правовые основы ограничения личных (гражданских) прав и свобод человека и гражданина в россии и зарубежных странах. М.:Академия Генеральной прокуратуры. 2016. 117-б

<sup>55</sup> O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda holat to‘g‘risidagi qonuni. <https://www.lex.uz/uz/docs/-5774840>

Shundga ko‘ra, xorijiy mamlakatlarda harakatlanish erkinligini cheklash davlat xavfsizligi manfaatlarini ko‘zlab alohida hollarda qonuniy va ruxsat etilgan deb tan olinadi<sup>56</sup>.

Kasbiy faoliyat bilan bog‘liq alohida huquqiy maqomga ega bo‘lgan shaxslarning shaxsiy huquq va erkinliklarini cheklashning yana bir kichik guruhi diniy e‘tiqod erkinligini cheklashdir.

Diniy erkinlikka nisbatan eng qattiq cheklovlar huquq-tartibot organlari va harbiy xizmatchilarga nisbatan qo‘yiladi.

Ushbu toifadagi shaxslarning diniy ramzlarini kiyish orqali o‘z diniy mansubligini ifoda etish huquqini berish to‘g‘risidagi ishlar bo‘yicha sud amaliyoti tahlili shuni ko‘rsatdiki, bunday cheklashlar davlat manfaatlarini ustuvorligi bilan asoslanadi.

Bunda, davlat xizmatchisiga davlat organi tomonidan xizmat ko‘rsatilayotgan barcha fuqarolarga teng munosabatda bo‘lish majburiyati xodimning diniy e‘tiqod erkinligini cheklovchi omil bo‘lib xizmat qiladi.

Kasbiy faoliyat bilan bog‘liq alohida huquqiy maqomga ega bo‘lgan shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash jarayoni quyidagicha zaruriy tamoyillarga ega bo‘lishi shart:

- huquq yoki erkinlikning ichki tomonlariga ta’sir qilmaydigan cheklashlar joriy qilish mumkin, konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarning ichki tomonlarga ta’sir qiluvchi cheklovlar kiritish mumkin emas;
- ushbu cheklovlarni davlat vazifalarini bajaruvchi shaxslarga nisbatan qo‘llash;
- muayyan kasbiy faoliyatni amalga oshirishga ixtiyoriy roziligiga asoslanish;
- vaqtinchalik xususiyatga ega, qoida tariqasida, ularning amal qilish muddati mehnat (xizmat) shartnomasining amal qilish muddatiga to‘g‘ri kelishi zarur;
- bunday cheklovlarning qonuniyligi jamoat (jamiyat va davlat) manfaatlarining ustuvorligi bilan asoslanishi shart;

<sup>56</sup> Коливер С. Сравнительный анализ законодательства о прессе в европейских и других демократических государствах // Законы и практика СМИ в Европе, Америке и Австралии. Сравнительный анализ. М.: Права человека, 1997. № 3. 171-б.

•ushbu cheklovlar shaxsning alohida huquqiy maqomiga hamda uning alohida erkinliklariga ta'sir qilishi mumkin<sup>57</sup>.

### **Maxsus huquqiy rejimlarda inson va fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash**

Ko'rib chiqilayotgan inson va fuqarolar konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklashlar guruhining qonuniyligi va zarurligi favqulodda vaziyatlar bilan bog'liq maxsus huquqiy rejimlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi.

Maxsus huquqiy rejim bu davlat organlari faoliyatining alohida tartibini belgilaydigan va qonunda belgilangan huquq va erkinliklarni, shu jumladan qonunga bo'ysunuvchi shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklashga yo'l qo'yadigan, ularga qo'shimcha majburiyatlar yuklaydigan va huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga nisbatan javobgarlik choralari kuchaytirishni asoslantiruvchi yuridik institutdir.

Barcha zamonaviy davlatlar tarix davomida u yoki bu tarzda tabiiy ofatlar, texnogen ofatlar, ijtimoiy-siyosiy ziddiyatlarga duch kelganligi va duch kelishda davom etayotganligi sababli, ko'pchilik rivojlangan mamlakatlar qonunchiligida ular sabab bo'lgan maxsus huquqiy rejim holatlari va shunga mos ravishda inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarini, shu jumladan konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash to'g'risidagi huquqiy normalar mavjud<sup>58</sup>.

Germaniya o'ziga xos xususiyati favqulodda huquqiy rejimni konstitutsiyaviy va qonunchilik darajasida batafsil tartibga solish bo'lgan mamlakatlardan biridir. Shu bilan birga, favqulodda xarakterdagi bir qator qonun hujjatlari va amaldagi qonun hujjatlari maxsus huquqiy rejimlarning turli jihatlarini tartibga solishga bag'ishlangan<sup>59</sup>.

Xorijiy davlatlar qonunchiligida davlat xavfsizligi va mudofaasini ta'minlash maqsadida ushbu qoidaning amal qilishini cheklash yoki to'liq to'xtatib turishni

<sup>57</sup> Казимирская Ю.В. Конституционно-правовые основы ограничения личных (гражданских) прав и свобод человека и гражданина в россии и зарубежных странах. М.:Академия Генеральной прокуратуры. 2016. 151-б

<sup>58</sup> Избранные конституции зарубежных стран. 162-201-бб.

<sup>59</sup> GFR ning 1957-yildagi “Aholi muhofazasi to'g'risida”gi qonuni, “Falokatdan himoya qilsih ko'lami to'g'risida”gi qonuni, 1968-yildagi “Yozishmalar, pochta, telegraf va telefon yozishmalari cheklanishi to'g'risida”gi qonuni, “Fuqaro himoyasi korpusi to'g'risida”gi qonuni va boshqalar.

nazarda tutuvchi yondashuv mavjud. GFRda mudofaa muddati uchun uzoqroq muddat qamoq yoki qamoqqa olish muddati belgilanadi<sup>60</sup>. Himoya holatida jinoiy javobgarlikka tortiladigan qilmishni sodir etganlikda gumon qilingan shaxslarni qamoqqa olish va qamoqda saqlash muddati sudya tomonidan qaror qabul qilingunga qadar ushbu moddada belgilangan muddatdan oshib ketishi mumkin.

Shunday qilib, jinoiy huquqbuzarlik sodir etishda gumon qilinayotgan shaxslarga nisbatan konstitutsiyaviy normalar maxsus huquqiy rejimda uzoqroq qamoqda saqlash muddatiga ruxsat beradi.

Huquq va erkinliklarni cheklash favqulodda holat joriy etilgan hududga kirish va undan chiqishning alohida rejimini joriy etish, aholini xavfsiz hududlarga vaqtincha ko‘chirish, karantin, sanitariya-epidemiya qarshi, veterinariya va boshqa qonun hujjatlarini joriy etish yo‘li bilan boshqa chora-tadbirlar qo‘llanilishi mumkin.

Harbiy holat rejimiga nisbatan shaxs huquq va erkinliklarini cheklashning mamlakat mudofaasi va davlat xavfsizligini ta‘minlash maqsadlariga mutanosiblik printsipi ham qo‘llaniladi.

Huquq va erkinliklarni cheklash qonuniyligining muhim kafolati sifatida favqulodda holat joriy etilganda parlament nazorati, favqulodda holat rejimida parlament ishining davom etishi, sud va prokuratura organlarining faoliyatini davom ettirish, favqulodda holat rejimini ta‘minlashda ishtirok etuvchi shaxslarning javobgarligi, favqulodda holat sharoitida jismoniy kuch va maxsus vositalarni qo‘llash tartibi va shartlarini qat‘iylashtirishni taqiqlash, favqulodda holat sharoitida huquq va erkinliklarni cheklashni qo‘llash chegaralarini belgilash to‘g‘risida qonun hujjatlarining normalari hisoblanadi.

Qoida tariqasida, xalqaro huquqiy hujjatlarda muayyan huquq yoki erkinlikka nisbatan davlat (milliy) va jamoat xavfsizligini ta‘minlash maqsadidagi cheklovlar haqida so‘z boradi. Xususan, xalqaro hujjatlarda davlat (milliy) xavfsizlik manfaatlari yo‘lida quyidagi huquq va erkinliklarning cheklanishi ko‘zda tutilgan: harakatlanish erkinligi (Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to‘g‘risidagi xalqaro

<sup>60</sup> GFR ning 1957-yildagi “Aholi muhofazasi to‘g‘risida”gi qonuni.



konvensiyaning 2-moddasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi paktning 12, 13-moddalari<sup>61</sup>, Inson huquqlari to‘g‘risidagi Amerika konvensiyasining 22-moddasi<sup>62</sup>), shaxsiy va oilaviy hayotini, uy-joy va yozishmalari daxlsizligini hurmat qilish huquqi (Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to‘g‘risidagi konvensiyaning 8-moddasi) , so‘z erkinligi (Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to‘g‘risidagi konvensiyaning 1-moddasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro paktning 19-moddasi, Inson huquqlari to‘g‘risidagi Amerika konvensiyasining<sup>63</sup> 13-moddasi). Bundan tashqari, jamoat xavfsizligi manfaatlarini ko‘zlab, fikrlash, vijdon va din erkinligi huquqi cheklanishi mumkin (Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to‘g‘risidagi konvensiyaning 9-moddasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro paktning 18-moddasi, Inson huquqlari bo‘yicha Amerika konvensiyasining 12-moddasi).

Maxsus huquqiy rejimlar ostida konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarni cheklanishini qonunchilik bilan tartibga solishda 3 jihatni ajratib ko‘rsatish mumkin.

Bular:

1. Shaxsiy huquq va erkinliklarni cheklash qonuniy fakt sifatida maxsus huquqiy rejimni joriy etish va bunday rejim uchun qonunda nazarda tutilgan erkinliklar amal qilish tartibini huquqiy tartibga solishda qo‘llaniladi.

2. Asosan ijro etuvchi hokimiyat davlat organlarining huquq va erkinliklari sohasidagi vakolatlarini qayta taqsimlash va ixtiyoriy ravishda taqsimlash imkoniyati, shu jumladan qonunga bo‘ysunuvchi va qonunga xilof xatti-harakatlarga ega bo‘lgan shaxslarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga cheklovlar o‘rnatish imkoniyati.

3. Shaxsiy huquq va erkinliklarni cheklash sohasida ko‘rilayotgan favqulodda choralar qonuniyligining huquqiy kafolatlari.

Xalqaro huquqda har bir mamlakat alohida rejim sharoitida huquq va erkinliklarni cheklovchi qonun osti hujjatlarini qabul qilishiga ruxsat beriladi.

<sup>61</sup> Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi pakt. <https://lex.uz/docs/-2640479>

<sup>62</sup> Inson huquqlari to‘g‘risidagi Amerika konvensiyasi. <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instate/Rzoas3con.html>

<sup>63</sup> Inson huquqlari to‘g‘risidagi Amerika konvensiyasi. <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instate/Rzoas3con.html>

Maxsus huquqiy rejimlar ostida qonunga bo‘ysunuvchi fuqarolarning huquq va erkinliklarini cheklash bilan bir qatorda, xalqaro qonunchilik shaxs qonunga xilof xatti-harakatlar sodir etgan taqdirda, ushbu shaxsning huquq va erkinliklariga nisbatan protsessual majburlash va jazo choralarini kuchaytirish cheklovlarni belgilaydi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarini huquqiy jihatdan cheklash shartlari (huquqiy rejimi), maqsadlari, asoslari, subyektlari, ushbu cheklovlarning mazmuni va ularni qo‘llash tartibiga qarab, cheklovlarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari turlari quyidagilarga bo‘linadi:

I. Oddiy huquqiy rejimning elementi bo‘lgan huquq va erkinliklarni cheklash:

1. qonuniy xulq-atvor chegaralarini belgilash maqsadida huquq va erkinliklarni cheklash: a) umumiy xarakterdagi huquq va erkinliklarni cheklash; b) maxsus huquq subyektlarining huquq va erkinliklarini, shu jumladan kasbiy faoliyatiga qarab cheklash;

2. shaxs huquqbuzarlik sodir etganda huquq va erkinliklarning cheklanishi;

II. Favqulodda vaziyatlar bilan bog‘liq cheklovlar: a) qonunga bo‘ysunuvchi shaxslarning huquq va erkinliklarini cheklash; b) shaxs huquqbuzarlik sodir etganda huquq va erkinliklarni cheklash.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T.:2019. “O‘zbekiston”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda holat to‘g‘risidagi qonuni. <https://www.lex.uz/uz/docs/-5774840>
3. Малеина М.Н. Уйти достойно // Биоэтика: принципы, правила, проблемы / Отв. ред. Б.Г. Юдин. М.: Эдиториал УРСС, 1998. 41-б.
4. Коливер С. Сравнительный анализ законодательства о прессе в европейских и других демократических государствах // Законы и практика СМИ в Европе, Америке и Австралии. Сравнительный анализ. М.: Права человека, 1997. № 3. 171-б.
5. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi pakt. <https://lex.uz/docs/-2640479>
6. Inson huquqlari to‘g‘risidagi Amerika konvensiyasi. <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instate/Rzoas3con.html>